

Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Kullandıkları Bilgi Kaynaklarının Belirlenmesi ve Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi

İsmet BOZ Cuma AKBAY Enver ORHAN Serhan CANDEMİR
KSÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
Kahramanmaraş

ÖZET: Bu çalışma Kahramanmaraş'ta çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde kullandıkları bilgi kaynaklarını, yöredeki tarımsal kuruluşların yayım faaliyetlerini ve birbiriyle olan bilgi alışverişlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen 99 çiftçiyle anket yapılan çalışmada, çiftçilerin çeşitli tarımsal uygulamalar için modern bilgi kaynaklarını kullanma oranı oldukça düşük çıkmıştır. Mülakatlarla sağlanan veriler ışığında araştırma bölgesinde faaliyet gösteren Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi, Tarımsal Araştırma Enstitüsü ve Ziraat Fakültesi gibi kuruluşların birbiriyle olan işbirliği ve bilgi alışverişi sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Faaliyet, Bilgi Kaynakları, Tarımsal Yayım

Determining Farmers' Sources of Farming Information and Their Evaluation in terms of Agricultural Extension

ABSTRACT: This study was conducted to determine information sources used by farmers, and extension events and information exchange among agricultural institutions in Kahramanmaraş. A questionnaire was administered to a stratified sample of 99 farmers. It was found that farmers use quite low level of modern information sources for various agricultural practices. Data collected by interviews showed that there have been limited cooperation and information exchange among agricultural institutions such as Farmers Education and Extension Division of Ministry of Agriculture and Rural Affairs, Agricultural Research Institute, and Faculty of Agriculture.

Keywords: Farming, Information Sources, Agricultural Extension

Giriş

Tarımda gelişme, bilimsel araştırma bulgularıyla elde edilen teknolojik yeniliklerin üreticiler tarafından kullanılmaya başlanmasıyla ve yaygınlaştırılmasıyla mümkün olabilir. Dolayısıyla tarımsal faaliyette bulunan, tarımsal faaliyetleri yönlendiren kimselerin sahip oldukları özellikler, söz konusu topluma ulaşmayı, belirli davranışların ve yeniliklerin benimsetilmesini etkileyici niteliktedir (Özçatalbaş, 1992).

Tarımda modern teknolojiler çoğunlukla üniversiteler ve araştırma kuruluşları tarafından geliştirilmekte veya yurt dışından transfer edilmektedir. Modern teknolojilerin kırsal alana ve onları kullanan hedef kitlelere ulaştırılması tarımsal yayım aracılığıyla yürütülmektedir. "Tarımsal yayım, kırsal toplumda yaşayan bireylere okul dışında eğitim hizmeti götürerek, onların tarımsal faaliyetlerdeki etkinliklerinin artırılmasını amaçlamaktadır" (Taluğ ve Tatlıdır, 1986). Tarımsal yayım çiftçilerin mevcut ve gelecek durumlarını analiz etmesine; sorunlarının neler olduğunu bilebilmesine; sorunlarının çözümü için bilgi sağlanmasına ve bilginin kullanılmasına; farklı alternatiflerden en uygununu seçebilecek spesifik bilgi birikimine; çiftçilerin kendi koşullarına en uygun düşen tercihleri yapabilmesine; çiftçilerin tercih ve seçeneklerini yapabilmesi için gerekli motivasyonun sağlanmasına; çiftçilerin kendi görüşlerini ortaya koymasına ve karar verme

yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olur (van den Ban ve Hawkins, 1999)

Ülkemizde tarımsal alanda kullanılan yeni teknolojiler çoğunlukla tarımsal araştırma enstitüleri ve çeşitli üniversiteler bünyesindeki ziraat fakülteleri tarafından geliştirilmektedir. Bu teknolojilerin kırsal alanda çiftçilere benimsetilmesi ve yayılması ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında asıl amacı yayım olmayıp, kar amacıyla çalışan özel kuruluşlar, çiftçilere gerek girdi sağlama gerekse ürün alımı sırasında belirli yayım hizmeti götürmektedir. Ayrıca çeşitli dernekler ve vakıflar da özellikle doğal kaynakların ve çevrenin korunmasına yönelik gönüllü yayım hizmeti sunmaktadır.

Çiftçilerin çeşitli tarımsal uygulamalar için kullandıkları bilgi kaynakları çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Bu araştırmaların bazıları şunlardır: Aşağı Seyhan Sulama Projesi Alanındaki mısır üreticilerinin bilgi edinme kaynakları (Özçatalbaş, 1990); Kalecik İlçesinde gezginci arıcılıkta yararlanılan bilgi kaynakları (Çelik, 1993); Nevşehir-Niğde Bölgesinde patates tarımında azotlu gübrelemeye ilişkin tarımsal bilgi akış sistemi (Çelik, 2000); Tarımsal enformasyon ve bilgi sistemleri (Demiryürek, 2001) ve Kunluca İlçesinde seralarda kullanılan bilgi kaynakları (Deliktaş, 2003).

Kahramanmaraş bölgesinde çiftçilerin çeşitli tarımsal kuruluşlardan bilgi edinme durumunu ortaya koyan çalışma bulunmamaktadır. Gerek sosyoekonomik özellikler gerekse haberleşme davranışları bakımından farklılık gösterebilen bu bölgede çiftçilerin tarımsal faaliyetler için hangi kaynaklardan bilgi edindikleri ve tarımsal kuruluşların birbirleriyle olan iletişimini bilimsel olarak ortaya koyacak bir çalışmaya gereksinim vardır.

Bu çalışmanın amacı genel olarak araştırma bölgesindeki çiftçilerin, Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayın Şubesi, Tarımsal Araştırma Enstitüsünü, Ziraat Fakültesini ve tarımla ilgili diğer kuruluşları bilgi kaynağı olarak kullanma durumunu ve bu kuruluşların birbirleriyle olan iletişim durumlarını belirlemektir. Daha spesifik olarak araştırmanın amaçları (1) Çiftçilerin sosyoekonomik özelliklerini belirlemek, (2) Tarımsal kuruluşların köylerdeki yayım faaliyetlerini ve çiftçilerin bu kuruluşları ziyaret etme durumlarını belirlemek; (3) Çiftçilerin tarımsal faaliyetler için kullandıkları bilgi kaynaklarını belirlemek; (4) Çiftçilerin haberleşme davranışlarını belirlemek; (5) Bilgi kaynakları ile sosyoekonomik özellikler ve haberleşme davranışları arasındaki ilişkileri belirlemek ve (6) Kahramanmaraş'ta Tarım İl Müdürlüğü-Çiftçi Eğitim ve Yayın Şubesi, Tarımsal Araştırma Enstitüsü ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesinde yürütülen tarımsal araştırma ve yayım faaliyetlerini belirlemek ve bu kuruluşlar arasındaki işbirliği olanakları ve bilgi iletişimi sorunlarını ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarının tarımsal yayımcılara, üniversite öğretim elemanlarına, araştırmacılara ve politikacılara yararlı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın ana materyalini Kahramanmaraş İli Merkez İlçeye bağlı ve Kartalkaya Sol Sahil Sulama Birliği Alanında faaliyet gösteren, tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen 99 tarım işletmesinden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca yörede faaliyet gösteren Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayın Şubesi elemanları, Tarımsal Araştırma Enstitüsü elemanları ve KSÜ Ziraat Fakültesi elemanlarıyla yapılan mülakatlarla veri tabanı genişletilmiştir.

Araştırma alanına giren köylerden 10 adeti Tarım İl Müdürlüğünde görev yapan ziraat mühendislerinin de yardımıyla amaçlı olarak seçilmiştir. Seçimde göz önünde bulundurulacak ölçütler il merkezine olan uzaklık, tarımsal potansiyel, nüfus miktarı ve il tarımını sosyoekonomik açıdan temsil edebilme özellikleridir. Bu amaçla belirlenen köylerde faaliyet gösteren çiftçi adeti ve arazi büyüklükleri araştırmanın ana kitlesini oluşturmuştur. Ana

kitledeki arazi büyüklüğünün frekans dağılımı göz önünde bulundurularak işletmeler 25 dekardan küçük, 25-50 dekar, 51-100 dekar ve 100 dekardan büyük olmak üzere dört tabakaya ayrılmıştır. Örnek işletme sayısı tabakalı tesadüfi örnekleme metoduna göre aşağıdaki formül yardımıyla 99 olarak belirlenmiştir (Yamane, 2001):

$$n = \frac{N \sum N_h S_h^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad D^2 = \frac{e^2}{t^2}$$

n = Örnek sayısı,

N = Ana kitle,

N_h = Her tabakadaki birim sayısı,

S_h = Her tabakadaki standart sapma,

D^2 = Arzu edilen varyans

e = Ana kitle ortalamasından izin verilen hata miktarı,

t = İzin verilen güvenlik sınırının t dağılım tablosundaki değeri

Her bir tabakadan örneğe giren işletme sayısı, tabakanın ana kitledeki oranına göre hesaplanmıştır. Anket yapılan denekler de tesadüfi sayılar tablosundan yararlanılarak belirlenmiştir. Deneklerin köyde bulunamaması olasılığı hesaba katılarak, aynı arazi miktarına sahip yedek denekler de belirlenmiştir.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Sosyoekonomik Özellikler

Sosyoekonomik özellikler kapsamında ele alınan değişkenler deneklerin yaşı, eğitim durumu, işletme büyüklüğü, sulu arazi varlığı, işletmenin uzmanlık alanı, ailenin köy yönetimine katılımı ve kooperatif üyeliği olup bu özelliklere ilişkin veriler Çizelge 1'de sunulmuştur. Çizelgeden deneklerin %11'inin 35 yaşın altında, % 34'ünün 35-50 yaş arası ve %55'inin de 50 yaşın üzerinde olduğu; bölgede ortalama işletmecisi yaşının da 54 olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi bakımından deneklerin %83'ünün en çok ilkökul düzeyinde ve %17'sinin de ilkökul düzeyinin üzerinde eğitim aldıkları görülmektedir. Deneklerin %28'i 25 dekardan küçük işletmelere sahipken %32'si 25-50 dekar arası, %19'u 51-100 dekar arası ve %20'si de 100 dekardan büyük işletmelere sahiptir. Sulu arazi varlığı bakımından deneklerin %34'ü 25 dekardan küçük, %34'ü 25-50 dekar arası, %17'si 51-100 dekar ve %14'ü de 100 dekardan büyük sulu alana sahiptir.

Deneklerin %74'ü sadece bitkisel üretim yapmakta, %26'sı bitkisel ve hayvansal üretimi beraber yürütmekte; %27'sinin ailesi köy yönetimine katılmakta, %73'ünün katılmamakta,

%26'sı kooperatife üye iken %74'ünün de kooperatif üyeliği bulunmamaktadır.

Çizelge 1. Deneklerin Sosyoekonomik Özellikleri

Sosyoekonomik Özellik	Sayı	Yüzde	Ortalama
Yaş			
35'ten küçük	11	11,1	
35-50	34	34,3	
50'den büyük	54	54,5	53,86
Eğitim			
İlkokul düzeyi	82	82,8	
İlk okul üzeri	17	17,2	
İşletme Büyüklüğü			
25 dekar dan küçük	28	28,3	
25-50 dekar	32	32,3	
51-100 dekar	19	19,2	
100 dekar dan büyük	20	20,2	77,7
Sulu Arazi Varlığı			
25 dekar dan küçük	34	34,3	
25-50 dekar	34	34,3	
51-100 dekar	17	17,2	
100 dekar dan büyük	14	14,1	65,4
Uzmanlık alanı			
Bitkisel Üretim	73	73,7	
Bitkisel + Hayvansal Üretim	26	26,3	
Ailenin Köy Yönetimine Katılımı			
Evet	27	27,3	
Hayır	72	72,7	
Kooperatif Üyeliği			
Evet	26	26,3	
Hayır	73	73,7	

3.2. Tarımsal Kuruluşların Köylerdeki Etkinlikleri ve Çiftçilerin Bu Kuruluşları Ziyaret Etme Durumları

Tarımsal kuruluşların köylerde tarla günü, deneme, demonstrasyon gibi eğitim ve yayım faaliyetlerinde bulunmaları, kuşkusuz çiftçilerin belirli konulardaki bilgi ve becerilerini artırması bakımından son derece önemlidir. Ayrıca çiftçilerin de belirli aralıklarla bu kuruluşları ziyaret etmesi,

gerek mevcut koşullarda yaşanan sorunların giderilmesinde gerekse tarımda modern teknolojilerden haberdar olunmasında önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden araştırmaya bölgesindeki çiftçilere tarımsal kuruluşların köylerinde her hangi bir etkinlikte bulunup bulunmadıkları ve çiftçilerin bu kuruluşları ziyaret etme durumları araştırılmış ve elde edilen veriler Çizelge 2'de sunulmuştur.

Çizelge 2. Tarımsal Kuruluşların Köylerdeki Etkinlikleri ve Çiftçilerin Bu Kuruluşları Ziyareti

Tarım İl Müdürlüğü	Sayı	Yüzde
Köyde yayım faaliyetinde bulunmuş	18	18,2
Köyde yayım faaliyetinde bulunmamış	81	81,8
KSÜ Ziraat Fakültesi		
Köyde yayım faaliyetinde bulunmuş	13	13,1
Köyde yayım faaliyetinde bulunmamış	86	86,9
Tarımsal Araştırma Enstitüsü		
Köyde yayım faaliyetinde bulunmuş	3	3,0
Köyde yayım faaliyetinde bulunmamış	96	97,0
Çiftçinin Tarımsal Kuruluşları Ziyareti		
En az ayda bir kez	11	11,1
Daha seyrek veya neredeyse hiç	88	88,9

Çizelgeden deneklerin %18'inin Tarım İl Müdürlüğü elemanlarının köylerinde tarımsal yayım faaliyetinde bulunduğunu %82'sinin bulunmadığını; %13'ünün KSÜ Ziraat Fakültesinin köylerinde tarımsal yayım

faaliyetinde bulunduğunu %87'sinin bulunmadığını; %3'ünün Tarımsal Araştırma Enstitüsü elemanlarının köylerinde tarımsal yayım faaliyetinde bulunduğunu ve %97'sinin bulunmadığını belirttiği görülmektedir. Ayrıca deneklerin %11'i de bu üç kuruluştan herhangi birini en az ayda bir ziyaret

ettiğini, %89'u da daha seyrek ziyaret ettiğini veya neredeyse hiç ziyaret etmediğini belirtmiştir.

3.3. Çiftçinin Çeşitli Tarımsal Uygulamalar İçin Başvurduğu Bilgi Kaynakları

Çiftçiler çeşitli tarımsal uygulamalar için değişik kaynaklardan bilgi edinir. Bu kaynaklar bazen yöredeki diğer çiftçiler, bazen ilçedeki tanıdıklar, bazen de ziraat mühendisleri veya teknisyenleri olabilir. Araştırmada deneklere çeşitli tarımsal konularda başvurdukları bilgi kaynakları sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 3'te sunulmuştur. Çizelgeden çiftçilerin toprak hazırlığı konusunda %72, ekim teknikleri ve tohumluk seçimi konusunda %70, gübreler ve gübreleme konusunda %73, sulama konusunda %71, tarımsal mücadele konusunda %48, hasat-harman ve kurutma-depolama konularında %79 ve pazarlama ve satış

konularında da %66 oranında kendi aile bireylerinden bilgi aldıkları görülmektedir. Tarımsal mücadele konusu hariç, diğer bütün tarımsal faaliyetlerde en önemli bilgi kaynağı çiftçilerin kendi aile bireyleridir. Bu bilgi kaynağını toprak hazırlığı, ekim teknikleri ve tohumluk seçimi ve hasat-harman ve kurutma-depolama konularında diğer çiftçiler; gübreler ve gübreleme konusunda gübre bayileri, sulama konusunda sulama birlikleri ve pazarlama ve satış konularında da ürün alıcıları izlemektedir. Tarımsal mücadelede ise en önemli bilgi kaynağı tarımsal ilaç bayileri (%48) olup bu bilgi kaynağını çiftçilerin kendi aile bireyleri izlemektedir. Bütün tarımsal uygulamalarda Tarım İl Müdürlüğü, Ziraat Fakültesi veya Tarımsal Araştırma Enstitüsü gibi kuruluşlardan bilgi edinme oranı çok düşüktür.

Çizelge 3. Çiftçinin Çeşitli Tarımsal Uygulamalar İçin Başvurduğu Bilgi Kaynakları

Tarımsal Uygulamalar	Sayı	Yüzde
Torak Hazırlığı		
Kendi Aile Bireyleri	72	72,7
Diğer Çiftçiler	15	15,2
Tarım İl Müdürlüğü	10	10,1
Ziraat Fakültesi	2	2,0
Ekim Teknikleri ve Tohumluk Seçimi		
Kendi Aile Bireyleri	69	69,7
Diğer Çiftçiler	16	16,2
Tarım İl Müdürlüğü	13	13,1
Ziraat Fakültesi	1	1,0
Gübreler ve Gübreleme		
Kendi Aile Bireyleri	72	72,7
Diğer Çiftçiler	7	7,1
Tarım İl Müdürlüğü	5	5,1
Ziraat Fakültesi	1	1,0
Gübre Bayii	14	14,1
Sulama		
Kendi Aile Bireyleri	71	71,7
Diğer Çiftçiler	11	11,1
Tarım İl Müdürlüğü	1	1,0
Sulama Birlikleri	16	16,2
Tarımsal Mücadele		
Kendi Aile Bireyleri	47	47,5
Ziraat Fakültesi	4	4,0
Tarım İlaçları Bayii	48	48,5
Hasat-harman, kurutma-depolama		
Kendi Aile Bireyleri	78	78,8
Diğer Çiftçiler	12	12,1
Tarım İl Müdürlüğü	9	9,1
Pazarlama ve Satış		
Kendi Aile Bireyleri	65	65,7
Diğer Çiftçiler	11	11,1
Tarım İl Müdürlüğü	4	4,0
Ürün Alıcıları	19	19,2

Çiftçilerin tarımsal uygulamalar için kullandıkları bilgi kaynaklarını modern ve geleneksel olarak iki gruba ayırarak daha somut bir sonuç elde edebiliriz. Bu amaçla kendi aile bireyleri ve komşu çiftçilerden bilgi edinmeyi geleneksel

bilgi kaynakları; Tarım İl Müdürlüğü, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Araştırma Enstitüsü, gübre bayileri, tarımsal ilaç bayileri, sulama birlikleri ve ürün alıcıları gibi kaynakları da modern bilgi kaynakları olarak sınıflandırmak olasıdır. Her ne

kadar bu bilgi kaynaklarının bazıları, modern tarım teknolojileri konusunda hedef kitleyi gereği gibi yönlendirebilecek ve sorunlarını çözebilecek yeterli elemana ve kaynağa sahip olamasa da bunların da modern bilgi kaynakları kategorisinde incelenmesi mümkün olabilir.

Bu ayırma göre araştırma bölgesinde çiftçilerin modern bilgi kaynaklarından yararlanma oranı toprak hazırlığı konusunda %15, ekim

teknikleri ve tohumluk seçimi konusunda %16, gübreler ve gübreleme konusunda %19, sulama konusunda %15, tarımsal mücadele konusunda %52, hasat-harman ve kurutma-depolama konularında %14 ve pazarlama ve satış konularında da %24 olarak bulunmuştur. Araştırmada yer verilen 8 tarımsal uygulama için bölgedeki çiftçilerin modern bilgi kaynaklarından yararlanma oranı da hesaplanmış ve ortalama %22 olarak bulunmuştur.

Çizelge 4. Çiftçinin Çeşitli Tarımsal Uygulamalar İçin Başvurduğu Bilgi Kaynakları

Tarımsal Uygulamalar	Sayı	Yüzde	Modern Kaynaklardan Yararlanma Oranı %
Torak Hazırlığı			
Geleneksel Kaynaklar	84	84,8	
Modern Kaynaklar	15	15,2	0,15
Ekim Teknikleri ve Tohumluk Seçimi			
Geleneksel Kaynaklar	80	80,8	
Modern Kaynaklar	19	19,2	0,16
Gübreler ve Gübreleme			
Geleneksel Kaynaklar	78	78,8	
Modern Kaynaklar	21	21,2	0,19
Sulama			
Geleneksel Kaynaklar	84	84,8	
Modern Kaynaklar	15	15,2	0,15
Tarımsal Mücadele			
Geleneksel Kaynaklar	47	47,5	
Modern Kaynaklar	52	52,5	0,52
Hasat-harman, kurutma-depolama			
Geleneksel Kaynaklar	85	85,9	
Modern Kaynaklar	14	14,1	0,14
Pazarlama ve Satış			
Geleneksel Kaynaklar	75	75,8	
Modern Kaynaklar	24	24,2	0,24
Modern Kaynak Kullanma Ortalaması			0,22

Çizelge 4. Haberleşme Davranışları

Haberleşme Davranışı	Sayı	Yüzde
Gazete Alma Sıklığı		
En az haftada bir	29	29,3
Daha seyrek	70	70,7
Gazete Okuma Sıklığı		
En az haftada bir	45	45,5
Daha seyrek	54	54,5
Radyo Dinleme Sıklığı		
Her gün	85	85,9
Daha seyrek	14	14,1
Televizyon İzleme Sıklığı		
Her gün	92	92,9
Daha seyrek	7	7,1
İnternet Kullanma Sıklığı		
Yaklaşık haftada bir	9	9,1
Hiç kullanmaz	90	90,9
Kahramanmaraş'a Gidiş Sıklığı		
En az Haftada bir	49	49,5
Daha seyrek	50	50,5

3.4. Haberleşme Davranışları

Çiftçilerin gazete, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarından yararlanması, kendi sosyal ortamının dışında bulunması ve daha

kozmopolit olması, tarımsal faaliyetlerde daha çok modern bilgi kaynaklarını kullanma durumuna bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bu amaçla çiftçilere haberleşme davranışları da sorulmuş ve elde edilen

yanıtlar Çizelge 4'te sunulmuştur. Çizelgeden deneklerin %29'u en az haftada bir gazete almakta, %50'si en az haftada bir gazete okumakta, %86'sı her gün radyo dinlemekte, %93'ü her gün televizyon izlemekte, %9'u yaklaşık haftada bir kez internet kullanmakta ve %50'si en az haftada bir kez Kahramanmaraş'a seyahat etmektedir.

3.5. Bilgi Kaynakları-Sosyoekonomik Özellikler ve Haberleşme Davranışları Arasındaki İlişkiler

Çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde kullandıkları bilgi kaynakları ile çeşitli sosyoekonomik özellikler ve haberleşme davranışları arasında her hangi bir ilişki olup olmadığını araştırmak için korelasyon analizi de yapılmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 5'te sunulmuştur. Korelasyon katsayılarının yorumlanmasında Davis'in (1971) yorumlama skalası kullanılmıştır. Buna göre $r = 0.70$ ve fazlası çok güçlü korelasyon, $r = 0.50 - 0.69$ arası güçlü korelasyon, $r = 0.30 - 0.49$ arası orta düzeyde korelasyon, $r = 0.10 - 0.29$ arası düşük düzeyde korelasyon ve $r = 0.01 - 0.09$ arası ihmal edilebilir

korelasyondur. Bu yorumlama skalasına göre tarımda modern bilgi kullanımı ile sosyoekonomik özelliklerden işletme büyüklüğü ve sulu arazi varlığı arasında çok güçlü korelasyon, kooperatif üyeliği arasında orta düzeyde korelasyon, yaş ve kredi kullanımı arasında da düşük düzeyde korelasyon vardır. Ancak modern bilgi kaynağından yararlanma ile kredi kullanımı arasındaki korelasyon 0.05 düzeyinde önemsizdir.

Tarımda modern kaynaklarından yararlanma ile haberleşme davranışlarından gazete okuma ve gazete alma sıklığı arasında düşük düzeyde korelasyon olup, gazete alma sıklığı arasındaki ilişki 0.05 düzeyinde önemsizdir. Modern bilgi kullanma ile diğer haberleşme davranışları arasındaki korelasyon ihmal edilebilir niteliktedir.

Bu bulgular ışığında, çiftçilerin işletme büyüklüğü ve sulu arazi miktarı arttıkça, çiftçiler kooperatife üye oldukça ve daha çok gazete okudukça modern bilgileri kullanma oranları daha yüksek olmaktadır.

Çizelge 5. Bilgi Kaynaklarıyla Çeşitli Sosyoekonomik Özellikler ve Haberleşme Davranışları Arasındaki İlişkiler

Sosyoekonomik Özellikleri	n	r	p
Yaş	99	0.22*	0.028
İşletme Büyüklüğü	99	0.71**	<0.01
Sulu Alan	99	0.71**	<0.01
Kooperatif Üyeliği	99	0.34**	<0.01
Kredi Kullanımı	99	0.14	0.163
Ailenin Köy Yönetimine Katılımı	99	-0.03	0.790
Haberleşme Davranışları			
Gazete Alma Sıklığı	99	0.18	0.064
Gazete Okuma Sıklığı	99	0.28**	<0.01
Radyo Dinleme Sıklığı	99	-0.03	0.980
Televizyon İzleme Sıklığı	99	0.03	0.986
İnternet Kullanma Sıklığı	99	0.04	0.676
Kahramanmaraş Gidiş Sıklığı	99	0.01	0.950
Yayım Elemanlarını Ziyaret Etme Durumu	99	0.01	0.936

Not (*) 0.05 düzeyinde, (**) 0.01 düzeyinde önemli

3.6. Tarımsal Kuruluşların Yayım Etkinlikleri

Araştırma bölgesinde sürdürülebilir tarımsal yayım hizmeti veren tek kuruluş Tarım İl Müdürlüğüne bağlı Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesidir. Bu kuruluşta 2004 yılı itibarıyla 12 yayım eleman profesyonel anlamda tarımsal yayım hizmeti sunmaktadır. Yine aynı yıl içerisinde kırsal alanda yapılan toplantı sayısı 185, eğitim ve yayım hizmeti verilen çiftçi sayısı 1003, düzenlenen çiftçi kursu sayısı 30, bu kurslara katılan çiftçi sayısı 672, düzenlenen tarla günü sayısı 8 ve bu etkinliklere katılan çiftçi sayısı da 78 olmuştur.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesince düzenlenen tarımsal yayım çalışmalarında sürdürülebilir bir nitelik yoktur. Üniversitede henüz faal durumda olmayan bir

Tarımsal Yayım Araştırma ve Uygulama Merkezi bulunmaktadır. Bölümler bazında yürütülen yayım çalışmaları, Bahçe Bitkileri Bölümünce düzenlenen çiftçi günleri ve internet aracılığıyla ceviz üreticilerine üretimden pazarlamaya kadar bilgi sağlamak amacıyla kurulan Ceviz Danışma Hattı'nı içermektedir.

KSÜ Ziraat Fakültesinin çeşitli bölümleri ve İngiliz Harper Adams Tarım Üniversitesi işbirliğiyle 1998 yılında başlayan bir ortaklıkla bölgede çeşitli araştırma ve yayım etkinlikleri yapılmaktadır. Bunların başında bölgede pamuk verimini artırıcı etkisi olan, erozyonu önleyen ve hayvancılığa önemli katkı sağlayan fiğ üretimini teşvik etmektedir. Bu amaçla öncelikle erozyon tehlikesi bulunan ve hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olan bölgelerde fiğ denemeleri kurulmuştur. Bu

denemelerden elde edilen olumlu sonuçlar belirli aralıklarla çiftçilere tanıtılmıştır.

Araştırma bölgesinde tarımsal kuruluşlar arasında karşılıklı anlaşmalara dayalı sürdürülebilir bir işbirliği yoktur. Ziraat Fakültesiyle Tarım İl Müdürlüğü ve Tarımsal Araştırma Enstitüsü arasındaki ilişkiler, Tarımsal Yayım ve İletişim Teknikleri dersinde bu kuruluşları öğrencilere tanıtmaya ziyaretleri, üniversitenin bu kuruluşların elemanlarına yüksek lisans eğitimi sunarak bilgi iletişimi sağlaması, Tarımsal Araştırma Enstitüsünün üniversite elemanlarının denemeleri için arazi, işçi ve ekipman sağlaması ve üniversitenin bu kuruluşlara laboratuvar olanakları sağlaması gibi özetlenebilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre çiftçiler çeşitli tarımsal uygulamalar için modern kaynaklara pek başvurmamaktadır. Bölgede Tarım İl Müdürlüğü bünyesindeki Çiftçi Eğitim ve Yayım Şünesinden başka sürdürülebilir tarımsal yayım hizmeti sunan kuruluş yoktur. Ayrıca tarımsal kuruluşların birbiriyle olan işbirliği ve iletişim olanakları da oldukça zayıftır.

Çiftçilerin modern bilgi kaynaklarından yararlanma oranı ülkemizde yapılan diğer bazı çalışmalara oranla daha düşük çıkmıştır. Örneğin, Özçatalbaş ve Gürgen (2002)'nin Aşağı Seyhan Sulama Bölgesindeki çalışması ve Deliktaş (2003)'ün Antalya Kumluca'daki çalışmasında çiftçilerin modern kaynaklardan yararlanma oranı bu çalışmadan daha yüksek çıkmıştır. Gerek Cukurova Bölgesinin gerekse Anytalya bölgesinin ülkemizin çok önemli tarımsal merkezleri olması ve bu bölgelere uzun yıllardır gerek kamu gerekse özel kuruluşlarca tarımsal yayım hizmeti sunulması, bu bölge çiftçilerinin modern kaynaklardan daha çok yararlanmasında etkili olabilir.

Kırsal alanda tarımsal yayım çalışmalarının başarılı olması için en önemli koşul teknoloji transferi, entegrasyon ve sürdürülebilirliktir (Yurtaş, 2001). Her ne kadar ülkemizde sürdürülebilir tarımsal eğitim ve araştırmalar bulunsa da sürdürülebilir tarımsal yayım hizmeti veren tek kamu kuruluşu vardır. Bu yüzden Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi elemanlarının sayısı artırılmalı ve en modern yayım yöntemlerini kullanarak daha çok çiftçiye ulaşmaları sağlanmalıdır. Özellikle yayım elemanlarına en fazla gereksinim duyan bölgelerde bireysel ve grup iletişim teknikleri tercih edileceğinden, yeterli sayıda yayım elemanının bulunması çok önemlidir.

Üniversite bünyesinde bulunan Tarımsal Yayım Araştırma ve Uygulama Merkezi bir an önce aktif duruma getirilmelidir. Üniversitede sürdürülebilir yayım hizmeti de ancak bu kurumda çalışan elemanlara hizmetleri karşılığı verilecek

ödülleri mümkün olabilir. Sadece bireysel çabalar ve gönüllü girişimlerle kapsamlı bir sürdürülebilir yayım hizmetinin yürütülmesi olanaksızdır.

Tarımsal kuruluşların kırsal alanda daha başarılı yayım hizmeti sunabilmesi için bu kuruluşlar arasında karşılıklı anlaşmalara dayalı sürdürülebilir ilişkiler kurulmalıdır. Birbirinden kopuk yürütülen araştırma ve yayım çalışmalarında ülke kaynaklarının etkin kullanımından söz edilemez. Bu yüzden üniversite ile tarımsal kuruluşlar arasında karşılıklı güven ortamı oluşturulmalı ve işbirliği olanakları artırılmalıdır.

Üniversitenin sürdürülebilir yayım hizmeti verebilmesi için bir diğer koşul da yürütülen araştırmaların kırsal alana yönelik olması ve çiftçilerin sorunlarına odaklanması gereğidir. Sadece akademik aşama kaydetmek için yapılan araştırmalar çiftçiye fazla bir yarar sağlamamaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş Y. 2002. Tarımsal yayımın konusu nedir? Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 6(3-4): 17-29.
- Çelik, H. 1993. Kalecik ilçesinde gezginci arıcıların sorunları ve arıcılıkta yararlanılan bilgi kaynakları üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü TarımEkonomisi Anabilim Dalı
- Çelik, H. 2000. Nevşehir-Niğde bölgesinde patates tarımında azotlu gübrelemeye ilişkin tarımsal bilgi akış sistemi üzerine bir araştırma. Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü TarımEkonomisi Anabilim Dalı.
- Davis, J. A. 1971. Elementary survey analysis. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Demiryürek, K. 2001. Tarımsal enformasyon ve bilgi sistemleri üzerine bir araştırma: kavram, metot ve teori rehberi. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayın No: 218. Ankara.
- Özçatalbaş, O., Gürgen, Y. 1992. Aşağı Seyhan sulama proje alanındaki mısır üreticilerinin bilgi edinme kaynakları. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 7(2): 63-78.
- Özçatalbaş, O., 1992. GAP'ta başarı yolu: tarımsal yayım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı 75.
- Özkaya, T. 1996. Tarımsal yayım ve haberleşme. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları, Yayın No: 48/1 İzmir.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2004. Kahramanmaraş Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi Kayıtları, Kahramanmaraş.
- Taluğ, C., Tatlıdil, H. 1986. Tarımsal yayım hizmetlerinin düzenlenmesi, GAP Tarımsal Kalkınma Simpozyumu

18-21 Kasım Ankara Üniv. Basımevi Ankara, s. 595-613.

Van den Ban, A. W., Hawkins, H. S. 1999. Agricultural extension. Second Edition. Blackwell Science.

Yamane, T. 1967. Elementary sampling theory. Practice Hall Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Yurttaş, Z., Yavuz, O. 2001. Sustainability in Agricultural Extension and Rural Development. A Case Study in Turkey. 15th European Seminar of Extension Education (ESEE) August 27-31 Wageningen.